

נקודה למחשבה

מחשבה אקטואלית
מפרשת השבוע

פרשת בראשית

התורה

אינה מסכמת את המעשייה-הטראגית הזו בכמה משפטים קצרים. הפוך בדיוק. התורה לוקחת אותנו למסע בנפתולי-ליבם של החוטאים. אנו מאזינים לשיח שהתנהל בין הנחש לבין האישה, אנו שומעים את לחשושי-הפיתוי של הנחש, את ניסיונותיה של האישה להדוף מעליה את דברי-הארס המערערים את שלווה רוחה ואנו רואים את התחושות שהכניעו אותה לבסוף. אלה שגרמו לה לעבור על הצו המפורש ולקחת עמה גם את אדם, זה ששמע את הציווי ישירות מאלוקים.

בואו נצא לדרך. אם תרצו – המסע אל הפסיכולוגיה של

החטא.

וְהַנְחֵשׁ הָיָה עֵרֹם מְכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הַגֶּן; (שם, ג, א) .

משפט הפתיחה של הנחש מעיד כי אנו עומדים בעיצומה של שיחה: 'אף כי אמר אלוקים'. אדם כבר הציג את משנתו בפני חווה, היא כבר יודעת שאלוקים אסר לאכול מעץ-הדעת-טוב-ורע, הנתונים ברורים וידועים.

הנחש ממשיך מכאן: 'ואפילו אמר כן האלוקים, כלום משום כך עליכם לציית? כלום היצר שבכם אינו קול ה'? אם האכילה היא רעה לכם – מדוע נתן לה כח פיתוי ולכם את כח היצר? כלום בכך לא אמר לכם בפירוש שהאכילה ואתם נבראתם זה לזו?' (רש"י הירש). התחושות הללו פותחות את מסע הלבטים הפנימי של החוטא. הלא גם האינסטינקטים שלנו נבראו בידי האלוקים. הוא ברא אותנו יצריים ותאווניים וחושניים. מה, הוא מצפה שלא נשתמש ביצרים שהוא עצמו טבע בנו? אנו אמורים באמת לאסור עלינו הכל בכל מכל כל ולהתעלם מהטבע האנושי אותו הוא יצר בעצמו?

הפסיכולוגיה של החטא

אחרי החגים.

חוזרים לשגרה חורפית ארוכה. זו ההזדמנות שלנו להגשים חלומות שתמיד רצינו להגשים, ללמוד נושאים שעניינו אותנו מאז ומעולם אבל לא מצאנו את הזמן עבורם וגם סתם, להקדיש זמן עבורנו. עבור עצמנו, עבור המשפחה הקרובה והידידים הטובים שלנו.

בתקופה הזו אנו קוראים בבית הכנסת את ספר בראשית. אנו מתחילים את ספר התורה מהתחלה, אנו חוזרים אל הפרשיות המתארות את בריאת העולם ואת האנושות הנובטת והמתפתחת. המסרים השתולים בפרשיות מיוחדות אלו מהווים עבורנו תמרוי-הכוונה ומורי-דרך לחיינו אנו. כל תיאור המופיע בתורה, כל אירוע וכל סיפור עומדים כמורים ומלמדים, מלווים אותנו בחיי היומיום ומספקים לנו כלים ויכולות-התמודדות ובינה.

אנו ניגע השבוע בקצהו של אחד האירועים המכוננים המופיעים בפרשת בראשית. החטא הראשון בהיסטוריה.

התורה מספרת כי אחר בריאת אדם וחווה, העמיד אותם אלוקים בתוך גן-העדן. בגן העדן צמחו וגדלו 'כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל'. כל הטוב צמח שם וכמעט הכל עמד בפני אדם וחווה, להנאתם ולשימושם.

כמעט הכל. כי ביחס לעץ המכונה 'ידעת-טוב-ורעי' היתה מגבלה. כך אמר אלוקים לאדם, מיד בכניסתו אל הגן: **מִכָּל עֵץ הַגֶּן אֲכַל תֹּאכַל: וּמֵעֵץ הַדְּעִית טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת (בראשית, ב, ט ז-יז) .**

כל היופי שנגלה לעיניך – עומד כאן עבורך. תאכל מה שאתה רוצה, ממה שאתה רוצה. יש רק יוצא אחד מן הכלל: עץ הדעת טוב ורע. ממנו אסור לאכול.

את הסוף כולנו מכירים. הנחש פיתה את האישה, האישה פיתתה את אדם, שניהם אכלו מהעץ-האסור ובכך המיטו עליהם ועל האנושות כולה חורבן וכאב-נצחי.

הגישה הזו הופכת את איסורי-האלוקים למגבילים-בהפרזה, ואת עינוגי העולם רחוקים בקיצוניות. במקום להביט אל כל הטוב המותר, זה הממתין והעומד לפתחנו, מעדיף יצרנו הרע להקצין את האיסורים. את האיסורים שנמצאים שם כדי לאפשר לנו לעדן את עצמנו ולנתב את הרגשות הטבעיים שלו למקום הנכון, צובע הנחש הפנימי שלנו בצבעים שחורים משחור: אמר אלוקים לא תאכלו מכל עץ הגן!

אף כי אמר אלוקים. אז מה אם הוא אמר?

זה השלב הראשון.

חוזה מנסה לענות. היא משיבה בהגיון: **מִפְרִי עֵץ הַגֵּן נֹאכַל: וּמִפְרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן תָּמוּתוּ:**

למה אתה סתם אומר? מדוע אתה מעוות נתונים? מפרי עץ הגן נאכל! מותר לנו לאכול מכל הפירות. אנחנו יכולים לאכול חופשי מכל מה שמתחשק. המגבלה היא קטנה ומצומצמת. עץ אחד בלבד נאסר עלינו, עץ אחד בתוך כל השפע המדהים הזה.

צודקת.

אבל בתוך הטקסט שלה משהו צורם. אמר אלוהים... לא תגעו. אלוקים ממש לא ציווה לא לגעת בעץ. הוא ציווה לא לאכול. הוא לא הזכיר מילה לגבי איסור-נגיעה. אדם ביקש להיזהר. הוא פחד לעבור בטעות על איסור הא-ל. הוא ניסה לוודא שחלילה לא ימצא עצמו טועם מהפירות האסורים. לכן הוא הוסיף סיוג מדעתו: לא לגעת.

הרצון לגדור גדרות הוא מבורך, אבל מוכרחים לזכור מהו העיקר ומהו הגדר. ברגע שהסייגים והמצוות מקבלים מעמד זהה, מתעוררת בעיה חמורה. כשהגבול בין הבסיס לתוספת מיטשטש, מכה קלה בגדר עלולה למוטט את הבסיס כולו.

אף כי אמר אלוקים. וזה משנה מה בדיוק הוא אמר.

זהו השלב השני.

בשלב השלישי הנחש מקהה מחומרת העונש: לא מות תמתן. אל תדאגי, הוא אומר. זה לא קורה ברגע. אף אחד לא מת בגלל פרי אחד קטן. זה לא חמור כמו שנדמה.

מכאן הוא עובר לשלב הרביעי: טענת האינטרסים. **כִּי יִדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אָכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יִדְעִי טוֹב וְרָע עֲזָבִי אוֹתְךָ, זֶה לֹא רָצִינִי. אֱלֹקִים פְּשוּט רוצה אתכם קטנים וחסרי-ידע. אין כאן בעיה אמיתית. פשוט, אלוקים מעדיף שתמשיכו להיות תלויים בו.**

כעת חווה עומדת מול הפיתוי שסובב אותה מארבעה כיוונים: האינסטינקטים שלה גועשים. ההבדל בין הבסיס לתוספת התערער, הנחש מסביר שזה לא כזה חמור כמו שזה נשמע ובכלל כל הסיפור הדתי מבוסס אינטרסים.

אבל מה שמפיל סופית זה האינסטינקט: **וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכַל וְכִי תֹאֲהוּ הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְרִיו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל.**

מגרה... נראה טוב... ומדליק גם את הסקרנות האינסטינקטואלית: נחמד העץ להשכיל! טעימה קטנה מהעץ ומעיינות חכמה ייפתחו ברגע. לא כדאי?

וכך עומדים להם, זה לעומת זה. הרגשות הפנימיים, התחושות האינסטינקטיביות, מול 'אף כי אמר אלוקים'. מאז ועד היום, המאבק האמיתי הוא בין התחושות שלנו ובין ציווי האלוקים. חיות-השדה מנהלות את חייהן בדיוק כפי שמנחה אותן היצר הפנימי. הן אוכלות באינסטינקטיביות, מתרבות באינסטינקטיביות וחיות את חייהן רק על פי תחושותיהן ורגשותיהן. לאדם נתנה מפת דרכים אחרת. דבר האלוקים. לפעמים הקול הפנימי מבקש הקלות, מחפש ליהנות יותר וללכת חופשי אחרי ריגושים ומעוררי ענין. לפעמים הקול הפנימי אומר הפוך בדיוק. לפעמים דווקא הוא מבקש להקצין, להוסיף מגבלות ולדרוש אדיקות-יתר.

מול כל אלה עומד דבר האלוקים. איננו משחררים על פי הרצון האישי שלנו, איננו מגבילים על פי הרצון האישי שלנו. הכל תלוי ועומד בספר התורה, ספר הוראות-השימוש בעולם הזה.

בהצלחה לכולנו. חורף בריא!

רוצים להעיר? להאיר? | אתר 'נקודה למחשבה • הגות ומחשבה יהודית' | מוזמנים לפנות בטלפון: 054-849-6992 | nekudalemachshava.co.il

מעוניינים לקבל 'נקודה למחשבה' בכל שבוע למייל? כתבו לכתובת moshe.oppen@gmail.com